

L'entrada al món contemporani: el segle XVIII

PÀGINA 12

- a Les àrees més densament poblades, a finals de segle XVIII, eren les províncies de Pontevedra, Guipúscoa, la Corunya, Bilbao, Barcelona, Alacant i Cadis. Les ciutats de Madrid, Sevilla, Cadis, València i Barcelona eren els nuclis urbans més poblats. Les àrees menys densament poblades eren fonamentalment les del centre de la Península, sobretot les províncies extremeñyes, aragoneses —amb l'excepció de Saragossa— i castellanés, així com les de l'Andalusia occidental —excepte Cadis.
- b Resposta oberta. Els alumnes han de constatar que les diferències entre la perifèria, on se situen les zones més densament poblades, i el centre de la Península, on es troben les àrees menys poblades, que ja s'advertien al segle XVIII, perviuen en l'actualitat.
- c La diferència entre el cens de Floridablanca i els altres censos del segle XVIII és que el de Floridablanca es considera el primer cens fiable; el de Campoflorido i el de Godoy són considerats poc fiables i es qüestionen la validesa de les

dades; el d'Aranda no es va arribar a publicar.

PÀGINA 15

- El fragment de l'*Informe al Consejo sobre la Ley Agraria*, de Pablo Olavide, es refereix al desigual repartiment de la propietat de la terra a Espanya i a la concentració de la majoria de les propietats agrícoles en mans d'uns pocs privilegiats —l'Església i la noblesa.

PÀGINA 18

- En el preàmbul del decret de Nova Planta s'intueix una política absolutista i centralista, seguint el model francès.

PÀGINA 19

- a Resposta procedimental. Resposta oberta.
- b La intenció del text és censurar una de les diversions de l'Espanya d'aquella època, la de les curses de braus, que es considera un costum propi de països bàrbars. Sota la censura s'amaga la crítica contra l'endarreriment i la manca de civilitat d'un país decadent, que es diverteix amb un "entreteniment" com aquest.
- c Resposta oberta.
- d Les *Cartas Marruecas* no es van publicar fins set anys després de la mort de l'autor perquè Cadalso no va obtenir la llicència necessària per publicar el llibre. El 1778 li van retornar l'obra per corregir-la, però va morir el 1782 sense veure-la publicada. Cal tenir en compte que, al segle XVIII, l'edició d'un llibre a Espanya suposava haver de passar una doble censura: el procés per obtenir l'autorització legal per imprimir el llibre que concedia el jutge d'impremta —nomenat pel censor— i la revisió i la vigilància de la Inquisició.

ANEM A LES FONTS

PÀGINA 22

TEXT HISTÒRIC

Model resolt (pàgines 22 i 23).

PÀGINA 24

TEXT LITERARI

- 1 No es pot considerar una font primària, perquè no va ser creada en l'època objecte d'estudi. Es tracta d'una font secundària, d'època posterior a la del relat dels fets i que va ser creada a partir de fonts primàries.
- 2 Del fragment es poden extreure informacions sobre aspectes

militars relacionats amb les estratègies d'atac i defensa. La referència als murs i als baluards —obres de fortificació que constituïen un cos avançat en els angles d'un recinte emmurallat— demostra que la muralla era un element defensiu fonamental de l'època; en aquest cas, la lluita entre les dues faccions se circumscriu al setge de la muralla que envolta la ciutat de Barcelona, centrada en els “rutinaris duels artillers” amb l'objectiu de torpedinar la muralla o defensar-la, segons el bàndol, i a incursions puntuals.

- 3 El personatge històric que surt en el text és Rostaino Cantelmo-Stuart, duc de Pòpoli, cap de l'exèrcit filipista que va posar setge a la ciutat de Barcelona.

Resposta procedimental. Resposta oberta.

- 4 Entre els que van assetjar Barcelona, les relacions eren tibants, ja que francesos i espanyols se censuraven mútuament: els francesos titllaven d'inútils els espanyols i els acusaven de no saber sostenir una tropa de setge tal com calia; els espanyols, per la seva banda, parlaven de la ganderia dels seus aliats francesos. Entre els barcelonins, es passava de l'eufòria a la monotonia.

- 5 L'acció s'explica des de la perspectiva dels defensors de la ciutat de Barcelona.

- 6 L'anacronisme que apareix en el text és la referència a la borsa de Londres —“L'ànim en una ciutat fluctua més que la borsa de Londres”, es diu. Es tracta d'un anacronisme (és a dir, d'un error de cronologia) perquè la borsa de Londres va ser fundada el 1801 i, per tant, no existia en l'època en què es van produir els fets que relata *Victus*.

PÀGINA 25

IMATGE

- 1 Resposta procedimental. Resposta oberta.
La xocolata és un producte alimentari que s'obté de la barreja del cacau —en pasta o refinat en pols— i sucre polvoritzat. El cacau, fruit de l'arbre homònim, va ser conegut pels europeus en arribar a Amèrica, on els indis americans el feien servir com a aliment i moneda i per a la fabricació d'una beguda alcohòlica.
- 2 La xocolata es va conèixer a Europa al segle XVI. A Catalunya es va posar de moda prendre xocolata al segle XVIII, en què va assolir una gran popularitat entre les classes benestants.
- 3 Els elements que demostren que en el plafó s'hi reflecteix una societat benestant són l'entorn, representat per la glorieta d'un jardí senyorial, amb els arbres, les flors, les fonts, el brollador presidit per una estàtua de Cupido —en el centre de la imatge— i els templets, amb escultures

entre les columnes, que representen la riquesa i el luxe; l'abillament dels personatges representats, vestits a la moda afrancesada de l'època; la presència dels cambrers o criats (fins i tot es pot intuir la presència d'esclaus), servint els senyors, asseguts a taula o transportats en un palanquí —com la dama a la dreta de la imatge— i dels músics de l'orquestra que acompanyen el ball rodó —podria ser una mena de sardana— amb què s'entretenen els senyors.

- 4 El plafó ceràmic dona informació sobre el gust pels plaers i el luxe i l'oci i la diversió pròpies de les classes adinerades de principis del segle XVIII. Diferents moments festius, escenificats en un entorn natural —un jardí o parc— ens il·lustren com es divertien els homes i les dones benestants: l'àpat, la conversa —també el galanteig—, el passeig, el ball i els jocs. I, enmig de tot, el berenar —la xocolatada— en què es prepara la xocolata desfeta i se serveix en unes xicres que els nobles i els burgesos de l'època degusten amb plaer.

OBRA D'ART

- 1 L'acció s'emmarca a Madrid, exactament a la zona que es troba entre l'ermita de Sant Isidre i el riu Manzanares. En aquest indret s'aplegava tanta gent perquè estan celebrant la diada del sant, patró de Madrid, el dia 15 de maig, amb la peregrinació a la seva ermita.
- 2 Els elements que s'hi poden reconèixer i que persisteixen en l'actualitat són alguns monuments principals de la ciutat de Madrid, com el Palau Reial, a l'esquerra, i la cúpula de l'església de Sant Francesc el Gran, a la dreta, el riu Manzanares, el pont de Toledo, a la dreta, i el de Segòvia, a l'esquerra, que uneixen les dues vores del riu.
- 3 Resposta model:
Com a obra costumista, el quadre ens dona informació sobre la societat i els costums de l'època. En el romiatge, les classes benestants es barregen amb altres estaments, de nivell més baix: al costat de la noblesa i l'alta burgesia hi ha “majos” i “majas”, venedors, firaires i tota mena de gent humil. Els cabriolés, les calesses i les carrosses ens informen de la manera de desplaçar-se dels nobles i els burgesos; en canvi, les berlines i les tartanes representen el transport de les classes més baixes. La indumentària d'uns i altres també identifica i diferencia el nivell social dels personatges: des de les casaques amb robes fines dels personatges nobles del primer pla, seguint la moda francesa, fins a les teles més tosques dels estaments humils que s'intueixen al fons del quadre.

DOSSIER D'ACTIVATATS

PÀGINA 26

- 1 a L'autor del text és Gaspar Melchor de Jovellanos. Es considera un personatge important del segle XVIII ja que és un dels màxims exponents de la Il·lustració espanyola. La seva actuació durant la guerra del Francès va donar lloc a una tendència política, a cavall entre l'absolutisme i el liberalisme, batejada amb el nom de "jovellanisme".
- b Les idees del moviment il·lustrat que s'hi reflecteixen són l'elogi de la vida al món rural, allunyada de l'entorn urbà, ja que es considera que l'home és bo per naturalesa i és la civilització qui el corromp, la reivindicació de la virtut i la concòrdia —la bondat, en definitiva— i la felicitat de les persones, com a objectiu que cal assolir.
- c Les idees de Rousseau que es reconeixen en el text tenen relació amb la idea del bon salvatge. El filòsof il·lustrat defensa que l'home neix bo i és la societat qui el corromp; per tant, proposa el retorn a la naturalesa.
- d Resposta oberta.
- e El text presenta una imatge negativa de la ciutat —els anomenats "pueblos"—, qualificada com a "fermento de corrupció". El tipus de poblament ideal, segons l'autor, és el poblament dispers —"una immensa població rústica derramada sobre los campos".
- 2 a Les quarantenes eren el temps d'aïllament i vigilància que havia d'estar una persona o una cosa portadores o possibles portadores d'una malaltia contagiosa. Calia fer les quarantenes per evitar les epidèmies en casos de possibilitat de contagi.
- b Sant Martí de Provençals ja no és un municipi, sinó que va ser agregat a la ciutat de Barcelona i, actualment, n'és un dels barris. En realitat, l'antic municipi correspon a una bona part de l'actual districte de Sant Martí, que, a més de Sant Martí de Provençals, inclou els barris del Poblenou, Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou, la Vila Olímpica del Poblenou, el Besòs i el Maresme, Provençals del Poblenou, el Parc i la Llacuna del Poblenou, la Verneda i la Pau, el Clot i el Camp de l'Arpa del Clot.
- c S'han mantingut els topònims següents: Sant Martí de Provençals, Llatzeret, Llacuna, Taulat i Fuerte Pío. Al segle XVIII, Sant Martí de Provençals era el nom del municipi; Llatzeret era el nom de la casa on es duïen a terme les quarantenes; Llacuna es referia a un estany i Taulat donava nom a un terreny on se situaven fàbriques d'indianes; finalment, el Fuerte Pío era el nom d'una fortalesa.
- Resposta procedimental. Resposta oberta. Sant Martí de

Provençals i Fuerte Pío —Fort Pius— són els noms de dos barris actuals de la ciutat de Barcelona; Llatzeret, Llacuna i Taulat corresponen als noms que, actualment, tenen uns carrers del barri del Poblenou.

- d Les activitats econòmiques que es reflecteixen en el text són les de caràcter industrial. Es van instal·lar en una zona com aquesta perquè les activitats industrials, com les fàbriques d'indianes, acostumaven a situar-se a la perifèria de les ciutats, ja que necessitaven grans espais a l'aire lliure per assecat i blanquejar les teles un cop estampades. Això va marcar, sens dubte, el caràcter del municipi, dedicat durant molt temps a la indústria —la seva activitat econòmica primordial— fins al punt que Sant Martí, en general, i el Poblenou, en particular, van ser coneguts com el "Manchester català".

PÀGINA 27

- 3 a La Barceloneta es va crear a mitjan segle XVIII —la construcció del barri es va iniciar el 1753— per allotjar els desplaçats del barri de la Ribera a causa de la construcció de la Ciutadella; la construcció de la ciutadella militar per controlar la ciutat de Barcelona va fer necessari l'enderroc d'una part del barri de la Ribera.
- b La gent que hi va anar a viure es dedicava a activitats marítimes: eren pescadors, calafats, mestres d'aixa, etc. El barri es va especialitzar en activitats relacionades amb el mar i el port.
- c Resposta procedimental. Resposta oberta. Els alumnes han de detectar i explicar les diferències quant a l'extensió i els equipaments entre la Barceloneta actual i la del segle XVIII i identificar altres canvis com les dimensions del port, la desaparició del rec Comtal o la demolició de les muralles.
- 4 A L'estructura d'edats que presenta el cens correspon a la d'una piràmide que té una forma similar a una pagoda, model propi de taxes de natalitat elevades. Correspon a una població majoritàriament jove, per la qual cosa la base de la piràmide és ampla (taxa de natalitat alta) i el vèrtex, estret (taxa de mortalitat elevada).
- a El valor de més edat és "de 50 arriba" perquè l'esperança de vida, en aquella època, era molt baixa i no arribava a gaire més dels 50 anys.
- El percentatge de població jove (fins a 16 anys) correspon al 36%; la població adulta (entre 16 i 50 anys), al 49,5%, i la població més gran (més de 50 anys), al 14,5%.
- b Resposta model:
- Les conclusions que se n'extreuen són que el comportament demogràfic espanyol del segle XVIII respon al model demogràfic antic, és a dir, una taxa de natalitat

molt alta compensada per una taxa de mortalitat també molt elevada, sobretot pel que fa a la mortalitat infantil. Com que l'esperança de vida era més aviat baixa, la població era fonamentalment jove.

- B** Dels 10.268.110 habitants que constituïen el conjunt de la població espanyola, segons el cens de Floridablanca, n'hi havia 111.852 que eren clergues (un 1%).
- c** La ràtio és d'11 clergues per 1.000 habitants. Els clergues constituïen un grup social poderós, íntimament lligat a la noblesa, d'on procedien les altes jerarquies (bisbes, cardenals, etc.), i amb importants propietats —posseïen el 15% de les terres—, d'on sortien una quarta part de les collites del país, que podien ser patrimoni directe de l'Església o propietat particular de les persones que ostentaven els càrrecs. Era un grup privilegiat, ja que no pagaven impostos i alguns d'ells ocupaven càrrecs importants i controlaven l'economia del país. A més d'aquests privilegis econòmics, també gaudien de privilegis jurídics. Totes aquestes raons justifiquen que la ràtio fos tan alta.

Resposta oberta.

